

Zekatlı Faizsiz Kur'ân Medeniyeti

Ahmet BATTAL

[Prof. Dr. Turgut Özal Üniv. Hukuk Fak.]

1. Bediüzzaman, eserlerinde; bireye, topluma ve devlete dair çok şey söylemiştir. Diğer bir bakışla da imana, hayata ve şeriata dair şeyler yazmıştır. Ama söyledikleri asıl olarak bireye ve dolayısıyla imana dairdir.

Bireyin imanı topluma ahlak ve devlete de hukuk olarak yansır. O halde toplumla meşgul olmadan önce bireyi sağlıklı hale getirmek gerekir. Devlele ve hukukla meşgul olmadan önce de ahlaklı bir topluma ulaşmış olmak gerekir.

Bu sebeple Bediüzzaman bilhassa 1926 sonrasında yani İkinci ve Üçüncü Said devrelerinde yazdığı eserlerde imani meseleleri öncelmiştir.

Ancak bu durumun çok önemli bir istisnası vardır: Faiz ve zekat konuları.

2. İslam dininin zekat emri kural olarak bir yaşayış ve ahlak prensibidir. İmana dair değildir. İslam'ın şartlarından biridir. Aynı şekilde, faiz yasağı da imana dair değildir. Faiz almak büyük günahlardan olmakla bir mânâda İslam'ın şartlarından. Yasak kavramına ilişkin olmakla aynı zamanda bir hukuk meselesidir.

O halde faiz yasağı ve zekat emri, bilinen mânâda “imanın esasları”ndan değildirler. Ancak ikisi de Risalelerde önemli biçimde yer almıştır.

3. Zekat bir farz ibadettir. Risalelerde ibadetlerin hikmetleri açıklanmış ve teşvik edilmiştir. Namaza ve oruca dair müstakil risaleler vardır. Hacca dair müstakil risale olmamakla birlikte bilhassa haccın ittihad-ı İslam boyutu Risalelerde çeşitli yerlerde vurgulanmıştır.

Zekat ibadeti hakkında da Risalelerde çok yerde hatırlatma ve hikme-

Batı medeniyetinin adalete ve bilhassa sosyal adalete ulaşabilmek amacıyla bulduğu çözümlerin yeterli olmadığı ve olamayacağı Risalelerde anlatılmakta ve Kur'an'ın gösterdiği yol tüm insanlığa tebliğ ve tavsiye edilmektedir. Sosyal adalet için Kur'anın gösterdiği iki temel esas zekat emri ve faiz yasağıdır. Bu iki kural uygulanmadıkça, bir toplumda ve giderek dünyanın tümünde, gerçek bir sosyal barış ve adalet ve dolayısıyla da gerçek saadet mümkün değildir.

ti hakkında bilgilendirme vardır. Ancak zekat nisabı gibi konularda, ilm-i hal kitaplarındaki gibi fikhî bilgiler yer almamaktadır. Bu bilgiler genellikle faiz yasağı ile birlikte anılmıştır.

4. Faiz yasağı Kur'anda açıkça yer almaktadır. Bu sebeple faiz büyük günahlardandır. Faiz hakkında müstakil risale olmamakla birlikte çok yerde ve genellikle zekat emri ile birlikte faiz yasağının hikmetleri de anlatılmıştır.

Aynen zekatla ilgili olduğu gibi, faizle ilgili olarak da Risalelerde fikhî ayrıntılara yer verilmemiş, bu konu fıkıh ve ilm-i hal kitaplarına bırakılmıştır.

Öte yandan Risalelerde faiz yasağı dışındaki günahlar ve dinî yasaklar hakkında fazlaca bir bilgi ve tahşidat bulunmamaktadır. Mesela içki, kumar ve zina gibi büyük günahlardan faizden bahsedildiğinin onda bir kadar dahi bahsedilmemiştir denilebilir.

5. Özetle, Risalelerde faiz yasağı ve zekat emrinin nasıl uygulanacağı hususunda teknik bilgi türünden bilgi yoktur. Ama neden uygulanması gerektiği, diğer emir ve yasaklara nazaran ayrıntılı olarak, üstelik on beş ayrı yerde anlatılmıştır.

Kanaatimizce bu durumun sebepleri önemlidir.

6. Birinci sebep, Risalelerin iman hizmeti için temel kitap olmak yanın- da hayata ve şeriata dair de ipuçları ve özet bilgiler içeriyor olmasıdır.

Bu husus, Risalelerde, mehdi ve cemaatinin üç mühim vazifesi olan iman, hayat ve şeriat vazifeleri anlatılırken de zikredilmektedir. İmanın takviyesi için rehber olan risaleler, İslam'a uygun bir sosyal hayata ve adil devlete (şeriata) nasıl ulaşılabileceği hususunda da bir yol haritası vazifesi görecek, bir tür yardımcı kaynak olacaktır.

7. İkinci sebep batı medeniyetinin ve İslam medeniyetinin esasları ile ilgilidir.

Bediüzzaman, kendisinin ve bizim içinde bulunduğumuz çağ itibarıyla Batı medeniyeti ile İslam medeniyeti arasındaki yarışın ya da savaşın geldiği noktayı önemsemektedir.

Batı medeniyetinin adalete ve bilhassa sosyal adalete ulaşabilmek amacıyla bulduğu çözümlerin yeterli olmadığı ve olamayacağı Risalelerde anlatılmakta ve Kur'an'ın gösterdiği yol tüm insanlığa tebliğ ve tavsiye edilmektedir.

Sosyal adalet için Kur'anın gösterdiği iki temel esas zekat emri ve faiz yasağıdır. Bu iki kural uygulanmadıkça, bir toplumda ve giderek dünyanın tümünde, gerçek bir sosyal barış ve adalet ve dolayısıyla da gerçek saadet mümkün değildir.

8. Ancak bir toplumda zekat emrinin, adına zekat denmeksizin ve zekat niyeti olmaksızın uygulanması ve aynı şekilde bir toplumda faiz yasağının dinî referans olmaksızın tatbik edilmesi o toplumu gerçek bir sosyal adalet toplumu yapmaya yetmez. Zira bu iki emirle insanların çoğunluğunun iktisadi ihtiyaçları karşılanmış olsa dahi, şayet o toplumun fertlerinin ahiret inancı sağlanamamışsa sosyal adaletin sağlayacağı saadet ancak geçici bir saadet olabilecektir. Zira inançsız insan için, ölüm gelip her şeyi elinden alacağından, sosyal adalet yardımıyla elde ettiği ya da elde tuttuğu servetin gerçekte bir değeri olmayacaktır. O halde bir insana yapılabilecek en önemli yardım, onun ölümüne karşı bakışını değiştirmek ve ahirete kuvvetle inanmasını temin etmektir.

Bu sebeplerdir ki Bediüzzaman eserlerinde faiz yasağı ve zekat emrinin teknik detayı ile ilgilenmemekte, bu konuyu sonraki nesillere bırakmakta, inanç esaslarını takviyeye yönelmektedir.

Yine bu sebeptendir ki Risalelerde faiz ve zekat ile ilgili bazı soruların açık cevabı bulunmamaktadır.

9. Bunlardan biri faizsiz bankacılığın mümkün ve gerekli olup olmadığı hususudur.

Gerçekten Risalelerde “faizin kap ve kapıları olan bankalar” ve benzeri ifadelerle, sanki banka ile faizin özdeş olduğunu düşündürecek ifadeler vardır. Türkiye’deki faizsiz bankacılık kurumlarının (özel finans kurumları, katılım bankaları) arzu edilen başarıyı yakalayamamış olmaları ve bazı yönlerden yaşadıkları imaj kaybı da bu algıya katkı yapmaktadır.

Kanaatimizce faizsiz bankacılık mümkündür ve bu günkü şartlarda –en azından bir alternatif oluşturmak üzere- gereklidir.

10. Faize bağlı ikinci soru para ile ilgilidir. Bankaların icadı olan kağıt paranın (banknot’un) altın ve gümüş para yerine ikame edilmesi bir mânâda “varlık köpüklenmesi”dir. Bu uygulamanın bilhassa son elli yılda bazı modern bankacılık ve sermaye piyasası enstrümanları yardımıyla geliştirilmiş olması kağıt paraya dayalı iktisadi sistemlerin sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Öte yandan Bediüzzaman da hayatı boyunca kağıt parayı yanında taşımaktan kaçınmıştır. Bu durumun sebebi sadece mal-mülkten uzak kalma arzusu veya parada yer alan fotoğraflar mıdır?

Kanaatimizce Bediüzzaman bilhassa bankalardan bahsederken kullandığı hile dolabı kavramı ile bu köpüklenmeye işaret etmiş ve kağıt para ekonomisi yerine altın ekonomisini tercih ettiğini bu yolla göstermiştir.

11. Üçüncüsü zekatın kimlere ne kadar verileceği ve bilhassa müellefe-i kulüb (kalpleri İslam’a ısındırılmaya çalışan kişiler) denilen kitleye zekat verilip verilmeyeceği ve zengin de olsalar din eğitimi alan talebeler ile din hizmeti yapan kurumlara bilhassa cari giderleri ve yatırım harcamaları için zekat verilip verilmeyeceği konusunda Risalelerde açık ve net çözümler yoktur.

Kanaatimizce yukarıdaki her üç soru için de evet cevabı verilmelidir.

12. Risalelerde sosyal dayanışmanın bir biçimi olan sosyal sigorta uygulamaları ile bireysel sigorta ve benzeri sigortacılık uygulamalarının fayda ve mazurları hakkında da net bilgi bulunmamaktadır.

Kanaatimizce günümüzün şartlarında sigorta işlemlerini gerekli ya da caiz sayanları salt bu konuda asr-ı saadette örnek bulunmadığı gerekçesiyle haksız görmek makul görünmemektedir. Diğer yönlerini ise elbette fıkıh uzmanları müzakere edecektir.

Özet

Bediüzzaman’ın eserlerinde bireye ve topluma dair söylediklerinin ana çerçevesini iman oluşturmaktadır. Bediüzzaman bilhassa 1926 sonrasında yani İkinci ve Üçüncü Said devrelerinde yazdığı eserlerde imani meseleleri önclemiştir. Ancak zekat ve faiz konuları istisnadır. Bu yazıda İslam’ın temel şartlarından biri olan zekat emri ile faiz yasağı günümüz şartları açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Zekat, faiz, riba, iman, birey, toplum

Faize bağlı ikinci soru para ile ilgilidir. Bankaların icadı olan kağıt paranın (banknot’un) altın ve gümüş para yerine ikame edilmesi bir mânâda “varlık köpüklenmesi”dir. Bu uygulamanın bilhassa son elli yılda bazı modern bankacılık ve sermaye piyasası enstrümanları yardımıyla geliştirilmiş olması kağıt paraya dayalı iktisadi sistemlerin sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Abstract:

Belief constitutes the framework of what Bediuzzaman tells of individual and society in his works. He especially gives priority to belief in his works after 1926 in the periods of the Second Said and the Third Said with the exception of riba and zakat. In this study one of the basic tenets of Islam, the order of zakat and the prohibition of riba are being evaluated in terms of the conditions of our time.

Key Words:

Zakat, interest, riba, belief, individual, society.